

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Список літератури: 1. Алексеев С.С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация // Сов. гос-во. и право. – 1987. – № 6. – С. 56-58. 2. Гойман В.І. Действие права: методологический анализ. – М.: Юристъ, 1992. – 501 с. 3. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: методолічні проблеми розвитку та системний аналіз. – Тернопіль: Терно-граф, 2007. – 152 с. 4. Комаров С.А. Общая теория государства и права: Учеб. – СПб., 2008. – 524 с. 5. Лейбниц Г.-В. Сочинения: В 4-х т. – Т.1. – М.: Мысль, 1982. – 636 с. 6. Лукашева Л.Е. Права человека: Учеб. для вузов. – М.: Норма, 2001. – 316 с. 7. Орзих М.Ф. Личность и право. – М.: Юрид. лит., 1975. – 112 с. 8. Політологічний енциклопедичний словник / За заг. ред. Ю.С. Шемчушенка. – К.: – Генеза, 1997. – 814 с. 9. Поляков А.В. Коммуникативная концепция права (генезис и теоретико-правовое обоснование). – М.: АСТ, 2003. – 318 с. 10. Правовий вплив і правове регулювання: проблеми співвідношення [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/law/00157539_0.html. 11. Райнах Адольф. Собрание сочинений. – М.: Дом интернац. кн., 2007. – 275 с. 12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. – Х.: Консум, 2001. – 518 с. 13. Шемчушенко Ю.С. Дія права: інтегративний аспект. – К.: Юрид. думка, 2010. – 501 с. 14. Явич Л.С. Проблемы правового регулирования советских отношений. М.: Госполитиздат, 1961. – 326 с.

К ВОПРОСУ О ДЕМАРКАЦИИ МЕХАНИЗМОВ ПРАВОВОГО ВЛИЯНИЯ И ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Козенко Ю. О.

В статье исследованы понятие и сущность механизмов правового влияния и правового регулирования как единого комплекса действия права, в частности, предложен авторский научный подход к их определению и соотношению с точки зрения используемых ими средств и методов.

Ключевые слова: действие права, средство, механизмы правового влияния и правового регулирования, метод, соотношение.

TO THE QUESTION OF DEMARCATION OF MECHANISMS OF LEGAL INFLUENCE AND LEGAL REGULATION

Kozenko Yu.O.

A concept and essence of mechanisms of legal influence and legal regulation is investigated in the article as a complex of integration of action of law, in particular, an author scientific hike is offered in relation to their determinations and correlation from the point of usings facilities and methods.

Key words: action of right, mean, mechanism of legal influence and legal regulation, method, correlation.

Надійшла до редакції 22.02.2011 р.

УДК 340.12 + 34.124.4 + 504.03

В. О. Захарова, здобувачка
при кафедрі філософії Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого» м. Харків

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку перед Українською державою постає багато завдань щодо вті-

лення в життя конституційно закріпленої мети розбудови правової державності [6]. Щоб успішно

здійснити реформування політичної, економічної, соціальної, екологічної та інших сфер життя українського суспільства в напрямку їх якісного оновлення і приведення у відповідність з міжнародними стандартами, нагальною залишається потреба виходу з перманентної кризи в усіх згаданих сферах, що характерно для більшості країн з тоталітарним минулим. Подолання кризових явищ всередині суспільства й у свідомості громадян, у свою чергу, є можливим лише за умови досягнення певного рівня правосвідомості та правової культури суспільства й кожного його члена. Тому, як вбачається, сьогодні як ніколи керівництву країни необхідно опікуватися питанням створення ефективної, науково обґрунтованої концепції правового виховання населення, спроможної зупинити процеси тотального поширення правового нігілізму серед усіх верств населення, і нарешті прищепити повагу до права й правомірного способу життя як єдино можливої умови взаємовигідного співіснування в суспільстві.

Вважаємо, що на окрему увагу заслуговує такий складник загального правовиховного процесу, як екоправове виховання, тобто, вирішення питань організації його системи, розробки й законодавчого забезпечення цілей,

засобів і заходів екоправового впливу за сучасних умов глобальних екологічних викликів, що стосуються України як і всіх інших держав світу. Цим і пояснюється екологічна проблема, що має статус загальнолюдської [7].

Ставимо за мету проаналізувати перспективи законодавчого забезпечення екоправового виховання через вивчення сучасного стану екологічного законодавства й законодавства, що регулює загальну систему правового виховання в Україні, щоб побачити, чи маємо ми на сьогодні базис, підґрунтя для визнання державою імперативів екоправового виховання шляхом офіційного закріплення основних положень його концепції на рівні нормативно-правових актів.

Система екоправового виховання в майбутньому буде дійовою за умови не тільки високого рівня розвитку й відповідності міжнародним стандартам екологічного законодавства, а й належного рівня організації системи правового виховання в Україні, її загальнодержавного визнання запорукою гармонізації суспільних відносин. Адже, з одного боку, формувати систему знань про обов'язки кожного громадянина щодо Природи й поваги до прав, якими вона володіє, значно легше в умовах існування доступного, узгодже-

ного між собою і зрозумілого пересічній людині комплексу норм екологічного законодавства, зокрема, щодо принципів природокористування й основ охорони навколишнього природного середовища. З другого боку, навіть зразкове законодавство безсиле вплинути на якість суспільних відносин, у тому числі й екологічних, без певного рівня розвитку правосвідомості громадян, їх готовності до сприйняття екологічних імперативів співіснування не тільки між собою, а й з усім природним спільносвітом [8, с. 8], без розширення кола своїх обов'язків перед іншою людиною й зобов'язання йти на самообмеження своїх бажань заради дотримання прав Природи і майбутніх поколінь.

Цю тезу легко проілюструвати, проаналізувавши судову практику останніх років. Вивчення відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень [5] дозволяє зробити висновок, що понад половини загальної кількості вироків, постановлених судами України у справах про порушення законодавства про довкілля, прямо чи опосередковано пов'язано зі службовими злочинами й проступками (наприклад, отримання хабара, зловживання службовим становищем, службове підроблення, умисне приховування чи перекучення відомостей про стан

навколишнього природного середовища тощо). Ця сумна статистика свідчить, що навіть досконале (з формальної точки зору) законодавство не гарантує одержання нашими співвітчизниками елементарних етичних норм у відносинах «людина–Природа» без укорінення у свідомості громадян усвідомлення необхідності поважати норми екологічного права, дотримуватися їх, берегти Природу не через побоювання покарання (що, як бачимо, майже не забезпечує позитивної динаміки стосовно поважного ставлення до неї), а з огляду на власне внутрішнє переконання. Особливо це стосується державних службовців, які своїми протиправними вчинками дискредитують усю систему державної влади й підривають повагу населення до неї, ставлячи під сумнів її спроможність позитивно впливати на суспільні відносини.

Звернімо увагу на деякі актуальні для системи екологічного права проблемні питання з урахуванням того, як їх вирішення може вплинути на загальносуспільне сприйняття екологічних норм. На сьогодні система екологічного законодавства України характеризується досить високою формальною якістю норм останнього й належним рівнем урегульованості більшості аспектів природокористування. У той

же час потрібно констатувати, що ці норми містяться в численних різнорівневих за юридичною силою актах. До того ж система органів державної влади, предметом відання яких є екологічні правовідносини, іноді викликає труднощі щодо точного окреслення компетенції й кола відповідальності кожного з органів перед державою і громадянами. За таких умов доволі складно своєчасно виявляти недоліки й прогалини в нормативно-правових актах та суперечності між різними органами влади щодо їх компетенції.

Одним з найактуальніших дискусійних питань у цій сфері залишається кодифікація норм екологічного права, яка в науковій літературі в загальному вигляді знаходить своє вираження у проблемі створення Екологічного кодексу.

Як слушно зазначає Я. О. Герасименко, сучасний стан еколого-правових відносин, логіка й перспективи їх подальшого розвитку передбачають прийняття уніфікованого нормативно-правового акта, який комплексно регулював би їх. Екологічний кодекс міг би органічно поєднати в собі правові приписи екологічного законодавства, які на даний час містяться в розрізних нормативно-правових актах, і повною мірою реалізувати положення Основного Закону України, оскільки саме Консти-

туція заклала основні підвалини діяльності держави, спрямовані на стимулювання ефективного природокористування, охорони навколишнього природного середовища й забезпечення екологічної безпеки [1, с. 93].

З нашої точки зору, заслуговує на увагу думка провідного дослідника цієї проблематики А. П. Гетьмана, що розробка і прийняття Екологічного кодексу України допоможе створенню єдиної уніфікованої правової основи регулювання екологічних відносин, збереже диференціацію правових приписів у межах, які відбиватимуть специфіку правового регламенту використання кожного основного природного об'єкта, ліквідує неузгодженість окремих правових положень [3, с. 180].

Прийняття цього кодифікованого правового акта викличе потребу визначення правових, економічних і соціальних засад організації охорони довкілля, сприятиме забезпеченню екологічної безпеки України, її сьогодення й майбуття. Екологічний кодекс дозволить гармонізувати національне законодавство із законодавством ЄС, посилити контроль за виконанням природоохоронного законодавства, створити дійовий механізм охорони рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, земельних і водних ресурсів [4, с. 487–488].

Фахівцями з екологічного права в межах дискусії щодо структури й назви майбутнього нормативно-правового кодифікованого акта запропоновані різні його варіанти, основними з яких вважаємо Екологічний кодекс (В. К. Попов, С. В. Разьмаєв, В. С. Шахов, М. В. Шульга) [11] та Кодекс законів України про довкілля (А. П. Гетьман) [3].

Ми погоджуємося з точкою зору А. П. Гетьмана, що доцільною формою кодифікації є прийняття Кодексу законів України про довкілля. Фахівець відзначає, що екологічне законодавство вже оперує багатьма кодифікованими законодавчими актами у формі кодексів і законів, а тому Екологічний кодекс, як форма кодифікованого акта, не зможе об'єднати їх через свою спорідненість за формою [3, с. 180]. Розуміючи, що розв'язання цієї наукової проблеми є й нагальним завданням щодо її фундування як інституційно-правового підґрунтя Стратегії (концепції) екоправового виховання в країні, мусимо з'ясувати сучасний правовиховний контекст сфери соціалізації громадян України, від якості якого значною мірою залежить загальний успіх формування правової культури, яка має бути адекватною нагальним вимогам розбудови правової державності в нашій країні.

Характеризувати стан розвитку системи вітчизняного правового виховання в цілому можна шляхом переліку основних завдань, що постають сьогодні перед державою в цій царині. Оскільки останні окреслюють те, чого в реальності ще не існує, можемо констатувати, що ситуація з правовим вихованням у країні є кризовою. У сфері правового виховання в даний час актуальними є такі завдання: (1) проведення обґрунтованої державної правової політики і заснування на її засадах концепції правового виховання населення; (2) створення багату-ступеневої системи правового виховання й освіти в Україні; (3) підвищення загальної моральності громадян; (4) популяризація правових знань (зокрема, через засоби масової інформації); (5) заохочення інтересу в населення до правових знань і підвищення їх доступності; (6) застосування методів реклами і зв'язків з громадськістю; (7) розвиток сімейного правового виховання тощо [2, с. 87].

На жаль, нашому суспільству бракує єдиної державної концепції правового виховання населення, яка була б закріплена на рівні нормативно-правових актів. Певного опрацювання отримав лише аспект правової освіти громадян, але його нормативного закріплення [13] і

створення органів, покликаних регулювати цей процес [див.: 9; 10], очевидно ще недостатньо для якісних зрушень у суспільній правосвідомості. Утім уже мають місце певні кроки на шляху до формування в населення комплексу знань про власні правові можливості, обов'язки й перетворення правомірної поведінки з ідеального орієнтиру на щоденну вкорінену звичку дотримуватися норм законів. У межах наукових досліджень, що активізувалися останнім часом з приводу пошуків фундаментальних засад побудови життєздатної системи правового виховання в Україні, вважаємо перспективною концепцію екоправового виховання. У цьому сенсі стає навіть у пригоді початковість етапів фундації системи правового виховання в Україні, оскільки є можливість визначити перспективні засади цього процесу, побудувати правовиховний процес за допомогою сучасного методологічного знаряддя, розробкою якого вже займаються філософи права [12].

Екоправове виховання, виступаючи складником загального правовиховного процесу, здатне, з нашого погляду, сприяти парадигмальному оновленню його змісту і впливати на дієвість правовиховних заходів у державі завдяки фундаментальності своїх підстав. Таке виховання має сво-

їм методологічним фундаментом концепцію екософії права як філософського вчення про гармонізацію відносин між людьми як правовими особистостями та їх соціумом з Природою на підставі усталення екоправової культури як регулюючого чинника соціо-природного розвитку.

Опрацювання ідеї екологізації свідомості громадян за допомогою методологічного знаряддя екософії права дає можливість з використанням комплексу чинників екософсько-правової рефлексії проаналізувати його щодо усвідомлення особистістю прав Природи, власних правових можливостей та обов'язків у відносинах з нею. Оскільки людина у екософському баченні спроможна бути творцем гармонійного соціуму, вона повинна разом зі своїм правом на боротьбу за безпечне довкілля розуміти і власну відповідальність за те, чи є її щоденна діяльність екофобною або екофільною, чи будуть носіями права не тільки сучасники, а й прийдешні покоління, для яких наше право на безпечне середовище для існування сьогодні є правом на існування як таким.

Щоб перетворитися з простого теоретизування на імператив діяльності, екоправове виховання потребує закріплення своїх принципів, методів і заходів на законодавчому рівні.

Проаналізувавши стан екологічного законодавства й комплексу норм із забезпечення правового виховання в Україні, доходимо висновку, що така можливість є цілком реальною. З одного боку, в рамках запланованої кодифікації екологічного законодавства принципом регулювання екологічних правовідносин може бути принцип відповідальності перед Природою й майбутніми поколіннями, а з другого — концепт екоправового виховання, будучи присутнім у науковому обґрунтуванні вітчизняної системи правового виховання, сприятиме позитивній динаміці у процесах екологізації правосвідомості громадян, зняття її техногенного навантаження в соціумі. Це означатиме, що справжньою метою останнього є розбудова не якоїсь безвідносної правової державності, а такої, в якій кожен громадянин, як суб'єкт права, у своїх діях свідомо виходить з переконання необхідності запровадження комплексу заходів з екосоціальної гармонізації нашого суспільства. Серед цих заходів чільне місце в оновленій сфері правової культури України повинна зайняти екофільна правотворчість, що ґрунтується на міцному фундаменті розвиненої доктрини екологічного права. Вона програмуватиме відповідні зміни у змісті норм усіх галузевих складників чин-

ного законодавства, починаючи з Основного Закону країни — її Конституції. У свою чергу, здійснення таких кроків щодо утвердження нової правової культури в нашому суспільстві стане передумовою для матеріалізації політичної стратегії розбудови України як екоправової держави. А це пов'язано безпосередньо з докорінною парадигмальною переорієнтацією правосвідомості політичної еліти й економічного менеджменту [17].

Що стосується політичної стратегії України, то в останні роки спостерігається певна позитивна динаміка в напрямку приведення її правового поля у відповідність з євростандартами. Відбувається подібне і в екологічній галузі. Сьогодні провідними європейськими державами приділяється значна увага участі у вирішенні глобальної екологічної проблеми — збереження людства як такого. Тож Україні у своїх намаганнях стати повноправним членом ЄС належить робити рішучі кроки в напрямку розбудови вже не тільки правової, а екоправової державності.

Про готовність до покращання екологічної ситуації в країні й підвищення екоправової культури населення свідчить запланований парламентом та урядом комплекс заходів з приведення екологічної політики у відповідність з європейськими

стандартами. Адже Україна, приєднавшись у 2000 р. до Декларації тисячоліття ООН, разом із ще 188 країнами долучилася до процесу досягнення світовою спільнотою визначених до 2015 р. результатів у тих сферах, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгостріше, в тому числі й у забезпеченні стабільного розвитку природного навколишнього середовища. Результатом адаптування Цілей розвитку тисячоліття [16] до вітчизняних реалій стала розробка Концепції національної екологічної політики України [14]. Важливим кроком на шляху реалізації цієї Концепції має стати поданий на розгляд Верховної Ради України проект закону «Про стратегію національної екологічної політики України на період до 2020 року» [15]. У його тексті першочерговою стратегічною метою визначено підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, а серед інструментів впро-

вадження в життя національної екологічної політики багато уваги приділено освітньому й науковому забезпеченню її формування й реалізації.

Показовим щодо гуманізації сфери законотворення в зазначеному напрямку є залучення громадськості до проведення експертизи цього законопроекту, що стало однією з основних умов його поточного схвалення Верховною Радою України.

На наше переконання, сьогодні в процесі вдосконалення законодавчого забезпечення екоправового виховання, розбудови правової державності в країні використання екософсько-правової концепції як методологічної підстави національної екологічної політики може згодом позитивно вплинути на її якість, зміцнивши статус країни як держави, що піклується про власних громадян, а тому виправдовує назву соціальної і правової.

Список літератури: 1. Герасименко Я. О. Конституційно-правове регулювання охорони довкілля в Україні / Я. О. Герасименко // Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. — Вип. 93. — С. 89–93. 2. Гетьман А. П., Данильян О. Г. Основні завдання та напрямки оптимізації правового виховання в сучасній Україні // Вісн. Нац. юрид. акад. України. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. — Х. : Право, 2010. — Вип. 3. — С. 86–96. 3. Гетьман А. П. Проблеми реформування екологічного законодавства: до питання про створення Екологічного кодексу України // Вісн. АПРН України. — 2006. — № 3 (46). — С. 172–181. 4. Екологічне середовище і сучасність. Екологічне законодавство України та його гармонізація з європейським правовим полем: Монографія: В 9-ти т. / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. — К. : Кондор, 2007. — Т. 7. — 611 с. 5. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>. 6. Конституція України. — К. : Юрінком, 1996. — 80 с. 7. Лозо В. И. Правовые основы экологической стратегии Европейского Союза (концепция, программное обеспечение, систематизация и комментарий действующего законодательства ЕС) : Монография. — Х. : Право, 2008. — 368 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

8. *Маєр-Абіх К. М.* Повстання на захист природи. Від довкілля до спільностві / Перекл. з нім. *А. Єрмоленко*. — К.: Лібра, 2004. — 196 с. 9. Положення про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення: Затв. пост. КМУ від 23.05.1995 р. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. 10. Положення про Управління координації правової роботи та правової освіти [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/1576>. 11. *Полов В. К., Шульга М. В., Шахов В. С., Разметаєв С. В.* Нові підходи до кодифікації екологічного законодавства України // *Право України*. — 1992. — № 3. — С. 18. 12. *Правове виховання в сучасній Україні / За ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна*. — Х.: Право, 2010. — 368 с. 13. Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 р. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://ligazakon.ua/_doc2.nfs/linc1.html. 14. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 17.10.2007 р. № 880-р [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://ligazakon.ua/_doc2.nfs/linc1.KR070880.html. 15. Стратегія національної екологічної політики України на період до 2020 року (проект) [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://ligazakon.ua/_doc2.nfs/linc1/ua/JF5FX001.html. 16. Цілі розвитку Тисячоліття 2010, Україна [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_52412MDGS_UKRAINE2010.pdf. 17. *Шефель С. В.* Правове виховання як мета й умова концептуального оновлення структури правової культури // *Пробл. законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій*. — Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. — Вип. 103. — С.251–252.

ПЕРСПЕКТИВЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ В УКРАИНЕ

Захарова В.А.

В статье сделан акцент на изучение состояния законодательства в сфере экологии и правового воспитания в Украине с целью определения возможностей создания на его основе законодательной базы для системы экоправового воспитания в стране.

Ключевые слова: правовое воспитание, экоправовое воспитание, законодательное обеспечение.

THE PERSPECTIVES OF LEGAL PROVIDING THE ECOLEGAL EDUCATION IN UKRAINE

Zakharova V.A.

In the article the attention is spared to investigation of the condition of environmental legislation and legislation in the sphere of legal education in Ukraine in order to define the possibilities of formation the legislation base for the system of ecolegal education in our country.

Key words: legal education, ecolegal education, legal providing.

Надійшла до редакції 01.12.2010 р.